МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї ПІД ЧАС ВІЙНИ

Виконала: студентка V курсу,
групи 6.0539-1з
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Сіверінова Віталіна Віталіївна
Керівник: Пучина О.В. к.психол.н., доцентка, керівник студії практичної психології «Персона»
Рецензент: Іванова Л.С. к.філос.н., доцент кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

«____»_____2024 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Сіверінової Віталіни Віталіївни

Тема роботи Психологічні особливості молоді до створення сім'ї під час війни керівник роботи Пучина О.В. к.психол.н., доцентка, керівник студії практичної психології «Персона»

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: проаналізувати теоретичні підходи до розуміння поняття молодої сім'ї та її психологічні особливості в психологічній літературі; розкрити психологічні особливості готовності молоді до створення сім'ї; обґрунтувати вплив існуючих зовнішніх та внутрішніх факторів на готовність молоді до створення сім'ї; розглянути причино-наслідкові аспекти що формують деструктивний психологічний клімат в молодій сім'ї; виокремити аспекти, що сприяють створенню гармонійної та щасливої родини.

5. Перелік графічного матеріалу: 1 таблиця

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Пучина О.В., доцент		
Розділ 1	Пучина О.В., доцент		
Розділ 2	Пучина О.В., доцент		
Розділ 3	Пучина О.В., доцент		
Розділ 4	Пучина О.В., доцент		
Висновки	Пучина О.В., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	лютий 2024 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	березень 2024 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	квітень 2024 р..	Виконано
5	Робота над третім розділом	квітень 2024 р..	Виконано
6	Робота над четвертим розділом	травень 2024 р	Виконано
7	Написання висновків	червень 2024 р.	Виконано
8	Передзахист	червень 2024 р.	Виконано
9	Нормоконтроль	червень 2024 р.	Виконано

Студент _____ В.В. Сіверінова

Керівник роботи _____ О.В. Пучина

Нормоконтроль

Нормоконтролер _____ А.О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 54 сторінrb, 1 таблиця, 30 джерел.

Об'єкт дослідження: психологічні аспекти готовності молоді до створення сім'ї, включаючи їхні стани, механізми та впливові фактори.

Предмет дослідження: Психологічна готовність молоді до створення сім'ї під час війни.

Мета дослідження: аналіз та вивчення психологічних особливостей, які впливають на готовність молоді до створення стійких та здорових сімейних зв'язків, з метою визначення чинників, які сприяють або перешкоджають формуванню такої готовності.

Гіпотеза дослідження: Психологічні особливості молоді мають вирішальне значення для їхньої готовності до створення сім'ї. Базуючись на отриманих даних, можна буде виявити ключові психологічні чинники, які визначають готовність молоді до створення сім'ї та прогнозувати їхню подальшу адаптацію у сімейному середовищі.

Методи дослідження. Теоретичні: теоретичний аналіз наукової літератури пов'язаної з психологічними аспектами формування сімейних стосунків у молоді; проведення статистичного аналізу отриманих результатів дослідження задля встановлення кореляції між різними психологічними факторами та готовністю молоді до створення сім'ї.

Емпіричних: спостереження, усного та письмового опитування, тестування (В. В. Століна, Т. Л. Романової – на дослідження ступеня задоволеності шлюбом, Тест на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих)

Результати дослідження можуть бути використанні для розробки та впровадження програм соціальної підтримки молодих сімей у воєнний період.

ГОТОВНІСТЬ, МОЛОДЬ, ВІЙНА, СІМ’Я, ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.

SUMMARY

Siverinova V. V. Psychological Characteristics of Young People's Readiness to Start a Family during Wartime.

The qualifying work consists of Iintroduction, 4 Chapters, Conclusion, References (30 items, 5 of foreign origin). The qualifying work volume is 54 pages long, 47 of them – main text. There are 1 table.

Object of research: psychological aspects of youth readiness to start a family, including their conditions, mechanisms and influencing factors

Subject of research: Psychological readiness of young people to start a family during the war.

The purpose of the research: analysis and study of psychological features that affect the readiness of young people to create stable and healthy family ties, with the aim of determining the factors that The hypothesis of the research: Psychological features of young people are of decisive importance for their readiness to start a family. Research on this topic will allow us to gain a deeper understanding of the psychological factors influencing this process. Based on the obtained data, it will be possible to identify key psychological factors that determine the readiness of young people to start a family and predict their further adaptation in the family environment."

Research methods. Theoretical: theoretical analysis of scientific literature related to the psychological aspects of the formation of family relationships among young people; conducting a statistical analysis of the obtained research results in order to establish a correlation between various psychological factors and the readiness of young people to start a family.

Research results can be used for the development and implementation of social support programs for young families during the war period.

READINESS, YOUTH, WAR, FAMILY, PSYCHOLOGICAL FEATURES

ЗМІСТ

ВСТУП 7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОНЯТТЯ ПРО СІМ'Ю ТА ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ 10
1.1.Головні ознаки сім'ї, її структура та функції 10
1.2. Класифікація шлюбів 14
1.3. Форми шлюбу та відносин, їх вплив на готовність молоді до створення сім'ї……19
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИБОРУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА 22
2.1. Основні фактори вибору шлюбного партнера 22
РОЗДІЛ 3. ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА ТА ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї 28
3.1. Готовність молоді до батьківства 28
3.2 Підготовка до сімейного життя та головні аспекти готовності молодої особистості для її створення. 29
3.3. Рекомендації щодо підвищення рівня готовності молоді до створення сім'ї……..31
РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСДЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї 33
4.1. Поняття про сімейні сварки та конфлікти, їх різновиди 33
4.2. Основні фактори, що руйнують шлюбно-сімейні взаємини 39
4.3. Кризи молодої сім'ї та їх перебіг 42
4.4. Проблема впливу батьківської сім'ї на готовність молоді до подружнього життя 46
ВИСНОВКИ 50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 52

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де структура сім'ї та сімейні цінності зазнають значних змін, питання готовності молоді до створення сім'ї набуває особливого значення. Створення стійких та здорових сімейних відносин є однією з ключових складових успішного розвитку суспільства. Психологічна готовність до створення сім'ї є складним та багатогранним процесом, який включає в себе ряд внутрішніх та зовнішніх чинників, таких як соціальні установки, особистісний розвиток, відносини з батьками та партнерами, а також культурні та історичні традиції. Розуміння цих психологічних особливостей та їх впливу на формування сімейного життя має важливе значення для розвитку нашого суспільства. У цьому контексті, дослідження психологічної готовності молоді до створення сім'ї є актуальним та важливим завданням, яке спрямоване на розкриття сутності цього явища та виявлення шляхів підвищення рівня готовності молоді до формування стійких та щасливих сімейних відносин.

Прагнення молоді до створення сім'ї є важливим етапом їхнього життя, адже воно визначає подальший курс їхнього розвитку та впливає на формування суспільства в цілому. Однак, сучасна реальність ставить перед молоддю низку викликів та перешкод у формуванні стійких сімейних відносин. Війна є однією з найскладніших випробувань для суспільства, яка впливає на всі його сфери, включаючи особистісний розвиток та формування сімейних відносин. Психологічна готовність молоді до створення сім'ї в умовах воєнного конфлікту стає актуальною проблемою, оскільки вона впливає на якість життя молодих людей та стійкість сімейних відносин в умовах стресу, тривоги та невизначеності.

На тлі росту глобальних конфліктів та збільшення кількості воєнних дій у різних частинах світу, важливим є розуміння того, як саме воєнний стан впливає на психічний стан молоді та її готовність до створення сім'ї. Оскільки

сім'я є основою суспільства, розуміння психологічних аспектів готовності молоді до вступу у сімейний стан у воєнний період має важливе значення як для наукового, так і для практичного аспектів.

Робота спрямована на дослідження психологічних особливостей готовності молоді до створення сім'ї під час війни, з метою виявлення факторів, які впливають на цей процес, та розробки рекомендацій щодо підтримки молодих людей у таких складних умовах. Шляхом аналізу наявних наукових досліджень, опитувань та експериментів, пропонується розглянути ключові аспекти психологічної готовності молоді до створення сім'ї під час воєнного конфлікту та визначити можливі шляхи подолання цих труднощів. Тому вивчення психологічних аспектів готовності молоді до створення сім'ї має велике практичне значення.

Об'єкт дослідження: психологічні аспекти готовності молоді до створення сім'ї, включаючи їхні стани, механізми та впливові фактори.

Предмет дослідження: Психологічна готовність молоді до створення сім'ї під час війни.

Мета дослідження: аналіз та вивчення психологічних особливостей, які впливають на готовність молоді до створення стійких та здорових сімейних зв'язків, з метою визначення чинників, які сприяють або перешкоджають формуванню такої готовності.

Гіпотеза дослідження: Психологічні особливості молоді мають вирішальне значення для їхньої готовності до створення сім'ї. Базуючись на отриманих даних, можна буде виявити ключові психологічні чинники, які визначають готовність молоді до створення сім'ї та прогнозувати їхню подальшу адаптацію у сімейному середовищі.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та узагальнити сучасні наукові підходи до розуміння психологічної готовності до шлюбу.

2. Дослідити розвиток понять, пов’язаних з готовністю до створення сім'ї.

3. Визначити ключові психологічні чинники, що впливають на готовність молоді до шлюбу та створення сім'ї (особистісні, соціальні, економічні).

4. Проаналізувати вплив військових дій на формування готовності молоді до сімейного життя, зокрема фактори стресу, невизначеності та тривожності

5. Виокремити основні фактори, які можуть підвищити рівень готовності молоді до створення сім'ї

6.Використати психодіагностичні інструменти, такі як опитувальники, тести та методики (наприклад, тестування (В. В. Століна, Т. Л. Романової – на дослідження ступеня задоволеності шлюбом, Тест на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих)серед вибірки молодих людей, які проживають у зоні військових дій або мають досвід життя під час війни.

Методи дослідження. Теоретичні: теоретичний аналіз наукової літератури пов'язаної з психологічними аспектами формування сімейних стосунків у молоді; проведення статистичного аналізу отриманих результатів дослідження задля встановлення кореляції між різними психологічними факторами та готовністю молоді до створення сім'ї.

Емпіричних: спостереження, усного та письмового опитування, тестування (В. В. Століна, Т. Л. Романової – на дослідження ступеня задоволеності шлюбом, Тест на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих)

Практична значущість полягає в отриманні даних які можуть інтегровані у освітні програми з сімейної психології, які включатимуть інформацію про вплив війни на психіку та методи збереження сімейних відносин в умовах кризових ситуацій. дослідження можуть бути використанні для розробки та впровадження програм соціальної підтримки молодих сімей у воєнний період.

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра. Складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел з 30 найменувань. Загальний обсяг основного тексту 55 сторінок. Робота містить 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОНЯТТЯ ПРО СІМ'Ю ТА ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ

1.1.Головні ознаки сім'ї, її структура та функції

Сім'я – це мала соціальна група, одна з найважливіших форм організації особистого побуту, засновниками яких є подружній союз та родинні зв'язки, тобто відносини між чоловіком і дружиною, батьками та дітьми, братами і сестрами, іншими родичами, що проживають разом та будують спільне господарство на базі єдиного сімейного бюджету.

Сім'я у психології визначається як динамічна система, що відображає зміни у суспільстві. Прогресивна еволюція сучасної сім'ї супроводжується рядом певних об'єктивних і суб'єктивних труднощів, серед яких актуальною є потреба в окремому соціально-психологічному вивченні шлюбу та родини. Саме виокремлення закономірностей їх розвитку допомагає та сприяє наданню кваліфікованої підтримки вже існуючим сім'ям, а також удосконалення процесу їх створення молодими людьми [1; 5; 6].

Сімейні відносини – є складним феноменом, складною психічною реальністю, яка охоплює міфологічні та сучасні рівні свідомості, а також індивідуальні й колективні, онтогенетичні, соціо-генетичні та філогенетичні передумови.

Сім'я є насамперед одним з найскладніших соціальних утворень, кожен з них є одночасно неповторною особистістю, індивідуальністю, і складовою частиною єдиного цілого – сімейної групи.

Існують певні ознаки, які відрізняють сім'ю від інших малих соціальних груп, розглянемо їх:

1) шлюбні або родинні зв'язки між її членами
2) максимальний ступінь неофіційності родинних контактів

3) довічна приналежність до сімейної групи
4) підвищена емоційна значущість сімейних подій
5) спільність побуту
6) максимальні індивідуальні відмінності членів сім’ї
7) особливі психологічні, етичні і правові відносини [6; 12].

Серед інших ознак сім’ї є й такі компоненти, як:

1. Взаємодія: Члени сім'ї спілкуються, діляться емоціями та досвідом, взаємодіють у вирішенні проблем та конфліктів.

2. Підтримка: Сім'я надає емоційну, фінансову та практичну підтримку своїм членам.

3. Виховання: Батьки (або опікуни) відповідають за виховання та соціалізацію дітей, передаючи їм цінності, навички та знання.

4. Традиції: Сім'ї мають свої унікальні традиції, які сприяють зміцненню зв'язків між членами родини.

5. Спільні цінності: Члени сім'ї ділять спільні цінності, які впливають на їхні вчинки та взаємини.

6. Приналежність: Сім'я надає почуття приналежності та ідентичності своїм членам [6; 12].

Структуру сім’ї ми визначаємо, як її склад, а саме кількість її членів та сукупність її взаємостосунків. Тому зазначаємо, що в поняття «структура сім’ї» входять:

- склад сім’ї
- підсистеми різних рівнів складової сімейної системи, яка виконує у її межах відносно незалежні функції;
- сім’я в цілому;
- підсистема батьків;
- дитяча підсистема;
- індивідуальні підсистеми [11; 15].

Основні структурні параметри:

1) згуртованість – тісна емоційна близькість, між членами сім'ї, яка визначається як прихильність та у якомусь сенсі приналежність між членами сім'ї один до одного, емоційне «поєднання»;

2) ієрархія – тип стосунків у якому присутнє домінування-підкорення в сім'ї. При дослідженні поточних відносин, можна виявити ступінь впливу одних членів сім'ї на інших.

3) внутрішні та зовнішні межі – використовують для вивчення та аналізу взаємостосунків членів сім'ї, які мають певне соціальне оточення, а також між підсистемами всередині сім'ї. Тому як межі визначають структуру сім'ї, вони визначають також й зміст її життя. У кожної сім'ї вибудовується певна ланка своїх правил, а межі таким чином набувають гнучкості й проникливості. Жорсткість зовнішніх меж призводить до малого обміну між сім'єю та оточенням, що у подальшому створює застій у системі. Якщо межі між членами сім'ї занадто слабкі, зв'язків із зовнішнім середовищем буде багато, а між собою мало [11; 15].

Сімейна система – є відкритою системою, вона знаходиться в постійному обміні з середовищем, яке оточує людину. Ця система постійно самоорганізується та функціонує під впливом двох законів: гомеостазу та закону розвитку. Закон гомеостазу говорить про те, що кожна система прагне до стійкості у своєму роді. А це означає, що сім'я повинна зберігати свою незмінність. Будь-які зміни, що відбуваються у життєдіяльності сім'ї, іноді переживаються дуже болісно та довготривало, навіть якщо ці зміни радісні та очікувані. Якщо розглядати закон розвитку, то кожна сімейна система повинна пройти певний життєвий цикл, який має послідовність змін подій і стадій. Ці стадії та події, такі як наприклад шлюб, зміна фізичного віку, проходить будь-яка сім'я. Завдяки постійному переходу від гомеостазу до змін, у сім'ї підтримується рівновага [17].

На існує загальноприйнятої класифікації сімейних функцій, однак вчені визначають наявність взаємозалежності та взаємодоповнюваності.

До функцій сім’ї відносять:

- репродуктивну – полягає у біологічному відтворенні й збереження потомства, продовження роду;

- виховну – полягає у духовному відтворенні населення. Сім'я має значний вплив на формування особистості дитини та кожного члена родини протягом усього життя. Включає в себе самовиховання подружжя, взаємовиховання та на відміну від суспільного виховання, сімейне виховання є більш емоційним.

Для ефективного впливу на укріплення й розвиток членів родини, сім’ї необхідно опановувати культуру шлюбно-сімейних взаємостосунків

- господарсько-побутову (господарсько-економічну) – полягає у підтримці одними членами родини інших: неповнолітніх, старіючих, непрацездатних; Ця функція пов’язана з побутовими моментами, такими, як: придбання майна, створення затишку в помешканні де проживає родина, харчуванням сім’ї, забезпеченням одягу, благоустрою помешкання, організацією життя й побуту сім’ї, формування та використання домашнього бюджету. У сфері господарських справ формуються внутрішньо-сімейні взаємостосунки, зміст яких визначається господарською діяльністю. В умовах ведення побуту можливо визначити мотиваційні та вольові компоненти кожного члена сім’ї, виокремити можливі конфліктні області взаємостосунків та відшукати варіанти їх налагодження;

- рекреативну (від лат. recreatio – відновлення) функція організації дозвілля – полягаю у підтримці родини як цілісної системи; Виконання та контекст проведення дозвілля залежать від певних факторів: рівень культури, національні традиції, індивідуальні схильності та інтереси, вік членів родини, доход сім’ї, Ця функція спрямована на підтримку фізичного та морального стану родини;

- функцію соціального контролю – полягає у відповідальності членів родини за поведінку кожного з них у суспільстві; встановленні цінностей та

елементів культури, які є затвердженими суспільстві або в окремій соціальній групі.

- регенеративну (від лат regeneratio – відродження) або соціально-статусну, пов'язану з наслідуванням певного надбаного статусу або соціального положення, прізвища, майна;
- психотерапевтичну функцію або емоційної підтримки – полягає у психологічному захисті та стабілізації емоційного стану кожного із членів сім'ї. Через зростання кількості стресогенних чинників у світі – ця функція є дуже актуальною на сьогоднішній день.
- функцію статевого регулювання – саме через сім'ю впорядковуються природні статеві потреби людей, які в майбутньому набувають форму подружніх взаємостосунків.

1.2. Класифікація шлюбів

Звісно що, коли ми говоримо про сім'ю – шлюб є значущою ланкою у цьому визначенні, так як в основі сім'ї зазвичай покладено шлюбні стосунки, і тому ці поняття тісно пов'язані.

Шлюб є за поняттям та метою – укладеним та суспільно зареєстрованим союзом двох людей, наслідком якого є створення та підтримання родинних взаємин.

Шлюбні відносини класифікуються, як:

- дуальні за формою(обумовлені статевим диморфізмом (взаємини між чоловіком та жінкою) і подвійною метою шлюбу – щасливим сумісним сімейним життям і продовженням роду)
- універсальні за значенням та унікальністю, як за формою існування (якщо говорити про універсальність шлюбу та створеної сім'ї, то можемо відмітити, що вона пов'язана з їх найкращою формою корисного соціального об'єднання. Унікальність шлюбу і сім'ї полягає в тісному емоційному і родинному потенціалі, у навичках співіснування разом та створенню саме

гармонійних відносин як між партнерам, так і між іншими членами сім'ї [1; 17; 18].

Існують певні зовнішні та внутрішні чинники, які мають вплив на взаємостосунки в родині.

Зовнішні чинники, до них відносять як матеріальні так і духовні умови, існуючі в суспільстві (наприклад: рівень економічного розвитку, та його безпосередній вплив на матеріальні умови родини, можливість розвитку и зростання; політична стабільність, одним з яких є гарантована безпека, та певний стійкий режим комфортного життя родини, в якій політична ситуація не веде та не впливає до погіршення загального устою життя родини, одним з явних прикладів політичної ситуації є війна в країні, яка суттєво та негативно впливає на всі сфери життя родини; культурні та релігійні надбання, тощо) [15; 20].

Внутрішні чинники, до них відносять гармонійні взаємовідносини , тобто успішність взаємодії між членами родини, передумовами яких є розвиток та розкриття індивідуальних психологічних особливостей шлюбних партнерів (характерологічні, інтелектуальні та соціально-психологічні особливості подружжя).

Ці чинники ми можемо розглядати також, як «анти передумови» до створення шлюбу та хитке бажання до створення сім'ї в цілому.

Якщо говорити про такий зовнішній чинник як «політична ситуація», а саме – війна в Україні, яка безумовно негативно впливає на всі аспекти життя родини, можемо зазначити, що вона, є також одним з факторів збільшення чисельності шлюбів серед молоді. Якщо порівнювати з 2021 роком, то шлюбів в країні збільшилось на 4,3% (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Інформація за даними Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо кількості актових записів про шлюб, складених за період з 01.03.2021 по 28.02.2022 та за період з 01.03.2022 по 28.02.2023

Місяць складання актового запису	**Кількість актових записів**	
	01.03.2021-28.02.2022	01.03.2022-28.02.2023
Березень	13767	20734
Квітень	11606	17824
Травень	14115	17241
Червень	23267	23946
Липень	26621	25126
Серпень	27522	24317
Вересень	26512	22597
Жовтень	20236	18107
Листопад	13900	15401
Грудень	13680	13031
Січень	10405	11925
Лютий	14155	15010
Всього	**215786**	**225259**

Коли людина приймає рішення щодо вступу до шлюбу, вона спирається на свій життєвий досвід, який був накопичений у процесі дошлюбного періоду(життя людини від народження до одруження).

Під час дошлюбного періоду стається процес, в якому відбувається накопичення молодою людиною досвіду родинної взаємодії, формування шлюбних орієнтирів, накопичення досвіду спілкування з людиною протилежної статі. Цей період є важливою частиною у досягненні базової психологічної незалежності від батьківської родини, так як молода людина може ухилятися

від вступу до шлюбу через певні причини, які криються усередині її генетичної сім'ї (наприклад, досвід негативних відносин та взаємодії між батьками), або, навпаки, якнайшвидше прагнути одруження, та тим самим звільнитися від залежних відносин з батьками. Генетична родина має великий вплив на готовність юнака чи дівчини вступу до шлюбу та на формування загальної шлюбної мотивації.

Важливо розглядати мотивацію, як одну з ознак в класифікації шлюбів, яка впливає на бажання формування та створення сім'ї як в молоді, так і в людей різних вікових категорій.

У сучасній психології розрізняють три види шлюбної мотивації:

Факт шлюбу • «Пора» • «Як у всіх» (головним є намір одружитись, найчастіше відбувається під впливом батьків чи знайомих, або бажанням бути як більшість) [15; 20].

Тип шлюбу • «Принц» • «Фотомодель» (прагнення до певного типу шлюбу, де людина обирає собі партнера, який на його/її думку, здатен здійснити їх мрії та очікування стосовно шлюбу), якщо ми говоримо про стан війни, також додається модель «Військовий» (тип шлюбу, де партнер та сам шлюб відповідають уявленню щодо престижного шлюбу) [15; 20].

Певна людина • «Коханий» • «По душі» (найоптимальніша з шлюбних мотивацій серед всіх класифікацій різних психологів, являє собою свідомий вибір, щирі наміри та почуття обох сторін) [15; 20].

Саме шлюбна мотивація визначає безпосередні мотиви одруження, які спонукають людину до пошуку партнера для створення шлюбу.

Класифікація шлюбів за мотивацією:

- чесний контракт (шлюб побудований на тому, що чоловік і дружина мають чітке уявлення про те, чого вони хочуть від шлюбу, мають розрахунки на певні матеріальні вигоди, які зазвичай, фіксуються у шлюбному контракті. Позитивним моментом такого шлюбу є те, що всі моменти обговоренні заздалегідь та інтереси обох сторін враховані. Певна емоційна прихильність, таких на перший погляд «раціональних стосунків зазвичай з часом буде тільки

посилюватися, але тільки в тому разі, якщо сім’я не існує тільки як економічна одиниця.)

- нечесний контракт (шлюб побудований на односторонній вигоді одного з партнерів. Як підсумок такий шлюб завдає збитку партнеру обдурюванням та експлуатуванням, взаємного кохання в такому форматі шлюбу немає.)

- примушення (шлюб побудований на психологічному тиску з боку одного з партнерів, або інших третіх лиць. В таких подружніх стосунках складно говорити про глибоке взаємне кохання, так як перед укладенням шлюбу, на нього вже впливають певні компоненти завойовування та домінування, серед яких переважають амбітність, бажання володіти об’єктом поклоніння, азарт. Після укладення шлюбу, жертва стає власністю свого партнера. Здорові психологічні основи стерті.)

- виконання соціальних настанов (шлюб формується на думці суспільства, через не відповідність соціальним нормам цього суспільства. Слідування цієї мотивації призводить до шлюбів без кохання та без розрахунків, які частіше всього створюються випадково, швидко і не є довгостроковими.)

- залишення батьківської родини (шлюб побудований на бажанні залишити батьківську родину та позбавитись від їх опіки. Наслідок слідування такій мотивації може мати різних обіг. Позитивний – через взаємну адаптацію на основі кохання, дітонародження та створення власного сімейного побуту. Негативний – через неспроможність налаштуватись на взаємні компроміси та співробітництво, відсутність уявлення про доросле життя, інфантильна поведінка.)

- кохання (шлюб побудований на взаємному коханні, взаємоповаги та підтримці, де кожен з подружжя зберігає свою самостійність і індивідуальність. Вступ до шлюбу є добровільним, та відповідає найвищому ступеню згуртованості людей) [20; 21].

Через війну, можемо виокремити ще один мотиваційний аспект, такий як, бажання вступити до шлюбу, через ймовірну загрозу життю. Він полягає в тому, що люди, а особливо молодь, обирають стратегію життя «жити одним днем’. Через страх не встигнути побудувати сім’ю, вони вирішують не відкладати це на потім, фундаментом такої мотивації є все ж таки вже відома з наявної класифікації мотивація – «кохання».

1.3. Форми шлюбу та відносин, їх вплив на готовність молоді до створення сім’ї

Полігамія – форма шлюбу, у якій одна людина має кілька шлюбних партнерів.

Полігамія у відносинах – це форма стосунків, в яких одна особа має можливість мати багато партнерів одночасно. Це відбувається за різних форм і правил в різних культурах і суспільних групах. Є кілька типів полігамії:

Полігінія: Це коли один чоловік має багато дружин. У багатьох культурах, де допускається полігамія, полігінія є найбільш поширеною формою.

Поліандрія: Це коли одна жінка має багато чоловіків. Хоча ця форма полігамії менш поширена, вона існує в деяких культурах та етнічних групах.

Груповий шлюб: Це форма полігамії, де група чоловіків одночасно вступає в шлюб з групою жінок.

Полігамія може мати різні мотиви і регламентується різними соціальними нормами та законами в різних частинах світу. У деяких культурах полігамія вважається нормою, в той час як в інших вона може бути заборонена або навіть каральним злочином.

Вплив існування полігамних відносин на готовність молоді до створення сім'ї може бути складним і залежить від багатьох чинників, таких як культурні, релігійні, соціальні та особисті переконання.

Розглянемо деякі можливі впливи:

1) Культурні та релігійні чинники: У культурах, де полігамія допускається або навіть вважається нормою, молоді може бути важче переосмислити традиційне уявлення про сім'ю та стосунки. Однак в культурах, де полігамія заборонена або не поширена, молодь може відчувати більшу готовність до створення традиційної моногамної сім'ї.

2) Соціальні норми та вплив оточення: Отримання позитивного або негативного прикладу полігамних відносин у суспільстві може впливати на уявлення молоді про створення сім'ї. Якщо полігамія є загальноприйнятою або позитивно оцінюється, молодь може бути більш схильною до цієї форми відносин. На негативні відгуки може реагувати обережніше.

3) Особисті переконання і значення: Для багатьох людей створення моногамної сім'ї є важливим життєвим цінністю. Їхні особисті переконання, цінності та ідеали можуть впливати на їхню готовність до створення сім'ї, незалежно від того, які форми відносин існують у їхньому оточенні [20; 21].

У кожному випадку важливо враховувати індивідуальні уподобання, життєві обставини та значення для молоді, коли розглядається питання про готовність до створення сім'ї в контексті наявності полігамних відносин.

Моногамія – форма шлюбу, який складається з однієї подружньої пари (чоловіка та дружини).

Моногамія відносин визначається як стан, коли партнери в унікальному чи ексклюзивному відношенні взаємно обмежуються одне одним. У моногамних відносинах особи зазвичай зобов'язані до вірності та ексклюзивності в партнерстві, що означає унікальність своїх емоційних, сексуальних і романтичних зв'язків з одним партнером. Моногамія може бути різноманітною в різних культурах та соціальних контекстах, від строгої сексуальної вірності до відносно більш широких визначень, де дозволяється певний рівень емоційної близькості з іншими людьми, але без сексуальних або романтичних зв'язків [20; 21].

Існування моногамних відносин може впливати на готовність молоді до створення сім'ї наступним чином:

1) Стабільність і безпека: Моногамні відносини часто асоціюються зі стабільністю та безпекою. Молодь, яка бачить позитивні та здорові моногамні відносини у своєму оточенні, може бути більш схильною до відчуття готовності до створення сім'ї, оскільки це створює відчуття забезпечення та стабільності для майбутнього.

2) Відповідальність і зобов'язаність: Моногамні відносини часто вимагають відповідальності та зобов'язаності перед партнером. Молодь, яка вихована в середовищі, де ці цінності вважаються важливими, може бути більш готовою до прийняття відповідальності за створення сім'ї та дбання про свого партнера.

3) Емоційна підтримка і партнерство: У моногамних відносинах партнери зазвичай зобов'язуються підтримувати одне одного емоційно та психологічно. Це може відбитися на готовності молоді до створення сім'ї, оскільки вони бажають мати стійку емоційну підтримку та партнерство у своєму житті.

4) Дитина і сімейне життя: для багатьох молодих людей створення сім'ї асоціюється з бажанням мати дітей та створенням стабільного та люблячого середовища для них. Моногамні відносини можуть виглядати як бажана основа для такого сімейного життя [16; 20; 21].

Отже, існування моногамних відносин може сприяти готовності молоді до створення сім'ї, створюючи відчуття стабільності, відповідальності, емоційної підтримки та бажання створити сімейне середовище для майбутніх дітей.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИБОРУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА

2.1. Основні фактори вибору шлюбного партнера

Вибір шлюбного партнера напряму пов’язаний із шлюбною мотивацією, якщо молода людина, має бажання вступити до шлюбу за взаємним бажанням та щирими почуттями, коханням одне до одного, тоді і в пошуках партнера буде орієнтуватися саме на відчуття спільної прихильності та взаєморозуміння. Якщо у людини намір отримати матеріальну забезпеченість, відповідно що на першому місті будуть фінансові можливості партнера. Бажання за допомогою шлюбу якомога швидше відділитися від батьків, або ж навпаки через нестачу батьківської любові особливо притаманне молодим людям. В більшості випадків пошук шлюбного партнера спирається на поєднання декількох мотивів. Кляпець О. Я. пропонує наступні внутрішні фактори вибору шлюбного партнера, які відбуваються у дошлюбному періоді та значно впливають на формування гармонії між подружжям.

Внутрішні фактори вибору шлюбного партнера:

- батьківський сценарій (певний сценарій батьківської взаємодії спонукає молоду людину вибирати собі партнера, схожого на батька/матір або ж зовсім протилежного їм, а також впливає на поведінку у дошлюбному періоді та в шлюбі, на ставлення чоловіка та дружини один до одного, тривалість та кількість шлюбів).
- перші дитячі враження (позитивні враження, які відображаються через перші навички спілкування, об’єкти симпатій, події, що переживаються у дитячому садку або школі. Люди, які схожі на перших друзів або ж перші об’єкти симпатій, відкладаються у підсвідомості та можуть приваблювати у дорослому житті).

- пубертатний еротичний імпринтинг (пам’ять фіксує перші еротичні враження, згодом це може призвести до того, що схожа людина на ту, яка викликала перші хвилюючі переживання та бажання у підлітковому/юнацькому віці, може знов викликати сексуальний потяг та у подальшому можливо кохання.

- генетичні ознаки (бажання мати гарну генетичну базу задля продовження біологічного роду. Через не прийняття власних фізіологічних параметрів зовнішності, намір знайти партнера з невідповідними до неї ознаками зовнішності) [13]

В період війни одним з рушійних факторів вибору шлюбного партнера є психологічні потреби та цінності. Під впливом стресових ситуацій люди можуть звертати більше уваги на психологічні потреби, такі як потреба у підтримці, розумінні та співпереживанні. Цінності, такі як вірність, взаєморозуміння та довіра, можуть мати велике значення при виборі шлюбного партнера.

Умови війни можуть створюють значний емоційний стрес, і партнер, який може забезпечити емоційну підтримку та стабільність, може бути привабливим вибором для створення сім'ї.

За психоаналітичним підходом З. Фройда, вважається, що при виборі шлюбного партнера дівчина ідентифікує його з батьком та орієнтується на нього, як на ідеал чоловіка, а хлопець відповідно у нареченій шукає схожість з своєю матір’ю [16; 20; 21].

Соціолог Р. Уінч у своїй теорії доповнювальних потреб зазначав про те, що під час вибору партнера кожна людина шукає того, хто має змогу максимально задовольнити її основні потреби, тож рушійними силами, що сприяють зближенню майбутнього подружжя є саме задоволення та винагорода [25; 28].

Ці ж тези підтверджує і Р. Сентерс та його інструментальна теорія підбору шлюбного партнера, в якій він наголошує про те, що людина тягнеться до того, чиї потреби подібні її власним або доповнюють їх [25; 28].

А. Рейс та його теорія кохання пояснюють механізм вибору шлюбного партнера через розвиток почуття кохання упродовж чотирьох етапів, які є послідовними і взаємопов'язаними між собою:

1. Встановлення взаємозв'язку (легкість спілкування, комфорт взаємодії)
2. Саморозкриття (довіра та щирість)
3. Формування взаємної залежності (почуття взаємної необхідності)
4. Реалізація основних потреб (кохання, стимуляція амбіцій) [25; 28].

Ціннісно-рольова теорія Б. Мурштейна – є однією з найбільш популярних, ґрунтується на двох важливих тезах:

- міцність відносин потенційних шлюбних партнерів на кожному ступені розвитку залежить від рівності обміну(враховуються плюси та мінуси кожного індивіда, так як кожна людина намагається одружитися з найбільш привабливим та гідним для себе партнером);
- шлюбний вибір включає в себе серію трьох послідовних стадій, під час яких фільтруються (вивчаються й аналізуються на предмет відповідності запитам та потребам) якості потенційного супутника життя:

Стимульна стадія – оцінка зовнішності, розуму та адекватності поведінки під час знайомства

Ціннісна стадія – аналіз інтересів, цінностей під час розгортання стосунків

Рольова стадія – з'ясування рольової сумісності при спільному проживанні

За теорією Б. Адамса, про динаміку вибору шлюбного партнера, первинний потяг провокують зовнішні особливості людини, такі як фізична фактори – привабливість, емоційні фактори – врівноваженість, товариськість і загальні інтереси. Стосунки, що зав'язалися, зміцнюються завдяки зовнішнім факторам, таким як реакція оточуючих, отриманню статусу пари, та внутрішнім – почуття затишку і спокою в присутності один одного. Згодом пара вступає в стадію взаємних зобов'язань та інтимності, що ще більше зближує партнерів.

Пара вивчає погляди і цінності один одного. На завершення цієї стадії пара приймає рішення про одруження [25; 28].

Бажання пояснити механізм шлюбного вибору призвело до створення ряду концепцій. Розглянемо найбільш поширені й популярні у закордонній соціальній психології:

- Теорія комплементарних потреб Р.Уінча, (полягає у тому, що протилежності притягаються, у виборі партнера кожний шукає того, від кого очікує максимум задоволення своїх потреб. Закохані повинні мати подібність соціальних рис і психологічно доповнювати один одного. Відповідно до цієї теорії, як приклад, привабливою для спокійного та м'якого чоловіка може бути енергійна та емоційна жінка, та навпаки) [30].
- Теорія «стимул цінність-роль» Б.Мурстейна, або «обмін і максимальна вигода»:
- Інструментальна теорія добору чоловіка й жінки Р.Сентерса, (приділяє першорядну увагу задоволенню потреб, але при цьому стверджує, що є потреби більше властиві чоловікам або жінкам та одні є більш важливішими, ніж інші. Згідно Р. Сентерсу, людину тягне до того, чиї потреби схожі з його власними або доповнюють їх) [30].
- Теорія «фільтрів» А.Керкгоффа й К. Девіса, (в основі теорії лежить існування декількох стадій у процесі вибору шлюбного партнера) Процес відбувається як послідовна фільтрація, яка відсіює людей та звужує індивідуальний відбір. Перший фільтр – місце проживання, соціальній фільтр, фільтр гомогамію. На цьому етапі людина вступає в контакти з людьми, які здаються привабливими. На наступних стадіях встановлюються сумісні цінності та рольові очікування. Вступ до шлюбу є результатом проходження через всі фільтри) [30].
- «кругова теорія любові» А. Рейса. (пояснює механізм вибору шлюбного партнера через реалізацію чотирьох послідовних, взаємозалежних процесів:

1. Встановлення взаємозв'язку. (комфорт та легкість спілкування між партнерами) Залежить як від соціально-культурних факторів, так і від індивідуальних здатностей людини вступати в контакт із іншими людьми.

2. Саморозкриття. (відчуття розслаблення шляхом здобуття повного взаємозв'язку та довіри)

3. Формування взаємної залежності. (Розвиток системи взаємозалежних звичок та виникнення почуття необхідності один одному.)

4. Реалізація основних потреб особистості(потреба в любові, довірі, стимуляції ким-небудь її амбіцій тощо.) Від першого до четвертого процесу розвивається почуття любові, безумовно, що пропуск одного з них негативно впливає на розвиток та стабільність відносин [30].

Емпіричні дослідження шлюбно-сімейних настанов сучасної молоді допомагають зробити висновок, що цінність сім'ї і сімейного способу життя є для юнаків і дівчат досить актуальною.

За допомогою теста-опитувальника задоволеності шлюбом В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенко, було опитано 20 подружніх пар віком від 20 до 25 років. З яких 5 подружніх пар, виявилися найменш узгодженими в спільних інтересах та потребах одне одного та набрали від 17 до 23 балів, 7 пар набрали від 29 до 33 балів, що свідчить про високий рівень взаємопорозуміння, підтримки та задоволення потреб одне одного та вважаються згідно з класифікацією відповідей тесту «скоріш благополучними». 8 пар набрали найвищу кількість балів – від 33-45 їх стосунки є найбільш гармонійними тож вважаються благополучними.

Вибір шлюбного партнера є складним і важливим процесом у психології сім'ї, який вивчається з різних точок зору. Підсумуємо деякі ключові аспекти цього процесу:

1.Атракція та компатибельність: Люди зазвичай приваблюються до інших осіб на основі різних фізичних, емоційних, соціальних і інтелектуальних якостей. Однак приваблення не єдиний фактор. Компатибельність також грає

важливу роль у виборі шлюбного партнера – спільні інтереси, цінності, життєві цілі та стиль життя можуть бути ключовими.

2.Стратегії вибору: Деякі люди мають конкретні стратегії вибору партнера, такі як "послідовна обмеженість" (вибір партнера на основі раніше встановлених критеріїв), "метод випробування" (випробування різних варіантів перед прийняттям остаточного рішення) або "заборона" (партнер обмежується або забороняється з кількості кандидатів).

3.Роль сімейного виховання і культурного контексту: Вибір партнера часто відображає вплив сімейного виховання, культурних та релігійних впливів. Очікування та цінності, які набуваються від сім'ї та культури, можуть впливати на вибір партнера.

4.Психологічні аспекти: Психологічні фактори, такі як самопідтримка, ставлення до інших, рівень емпатії та здатність до комунікації, також можуть впливати на процес вибору партнера.

Враховуючи ці аспекти, вибір шлюбного партнера в психології сім'ї розглядається як складний і багатогранний процес, який відображає різні аспекти особистості, соціального середовища та культурних впливів.

РОЗДІЛ 3
ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА ТА ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

3.1. Готовність молоді до батьківства

Готовність молоді до створення сім'ї є складним психологічним явищем, яке визначається різноманітними особистісними і соціальними чинниками. Серед особистісних факторів можна виокремити вік, темперамент, мотивацію, рівень освіти, шлюбно-сімейні очікування, соціальну зрілість. Щодо соціальних чинників, до них відносяться вплив суспільної думки, можливості вибору партнера, приклад друзів та бажання батьків. Таким чином, готовність молоді до створення сім'ї залежить від різноманітних чинників, а розуміння цих чинників може допомогти уникнути помилкових виборів у партнерах та вирішити проблеми у плануванні сімейного життя.

Готовність до батьківства включає в себе дотримання певних умов, що сприятимуть психічному розвитку майбутньої дитини:

- Взаємне бажання обох партнерів мати дитину, обговорення народження дитини та її планування.

- Розв'язання нагальних життєвих питань – завершення навчання, наявність стабільної роботи та житла.

- Підтримка організму, лікування можливих хронічних інфекційних хвороб (здебільшого зі сторони майбутньої мами).

- Забезпечення здорового харчування та безпечних умов праці.

- Робота з психотерапевтом для вирішення невротичних розладів.

- Відмова від шкідливих звичок.

- Ознайомлення з літературою щодо виховання дитини та консультування з фахівцями щодо перебігу вагітності та пологів.

- Консультування з фахівцем для визначення можливого наявного невротичного стану як психогенного захворювання [4; 6; 10].

Сучасні умови відзначаються складною ситуацією, де основною проблемою є війна. Це призводить до психологічної непідготовленості молоді до батьківства. Ті, хто залишаються в країні під час конфлікту, постійно перебувають у стресі через масштабні повітряні тривоги, руйнування інфраструктури та страшні історії тих хто вижив. Цей стрес призводить до негативних емоційних станів, що може погіршити здоров'я. Спеціалісти прогнозують зниження народжуваності та зростання смертності, що веде до катастрофічних наслідків, та вказують на необхідність підвищення індексу фертильності для відтворення нації, але показники наразі суттєво нижчі за потрібні. Крім того, війна призвела до масової еміграції українців за кордон, де багато з них шукають притулку від конфлікту. Ще однією причиною відкладання батьківства є пошкоджена інфраструктура. Люди відкладають рішення про створення сім'ї до того часу, коли буде відновлена інфраструктура і забезпечені всі умови для комфортного виховання дитини.

Якщо подружжя не буде психологічно готовою до дитини, збільшуються шанси фізичного та психологічного травмування дитини.

Серед 20 пар віку 20-25 років, було проведено тест на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих), яке допомогло виявити, що всі 20 пар знаходяться в стані постійного стресу, рівень стресу залежить від місцезнаходження пар, таким чином 12 пар, що мешкають на прифронтових зонах мають найбільші показники стресу, 8 пар, що проживають в Одесі та Києві, мають нижчий рівень стресу.

3.2 Підготовка до сімейного життя та головні аспекти готовності молодої особистості для її створення.

Підготовка до шлюбу та сімейного життя завжди була однією з основних цілей юнацького віку, рівноцінною важливістю з підготовкою до кар'єри. Проте

сучасні умови змусили нас звернути увагу на цю проблему більш ретельно, ніж коли-небудь раніше. Збільшення швидкості статевого дозрівання підлітків, разом із послабленням зовнішнього контролю над їх поведінкою та змінами в сексуальній моралі, призвело до несподіваних викликів для суспільства та освітніх закладів. Незалежно від того, чи приймаємо ми ці зміни чи ні, норми, які керують поведінкою сучасних молодих людей, значно відрізняються від уявлень їхніх батьків та дідів. Більш того, самі ці норми є досить суперечливими.

Виявлені особливості уявлень молоді щодо шлюбу та сім'ї, такі як ідеальні риси чоловіка чи жінки, уявлення про мужність та жіночність, гендерна ідентичність, а також сімейні ролі та їх розподіл, свідчать про значні прогалини в їх розумінні цих концепцій. Особливо важливою є нестача розуміння молодими людьми функцій сім'ї та організації сімейного життя. Ці уявлення має бути враховано під час їх цілеспрямованої підготовки до сімейного життя [4; 6; 10].

При цьому недостатньо вивчено вплив суб'єктивного відчуття самотності на готовність особистості до шлюбу. Дослідження показують, що сім'я є важливою цінністю для молоді, їх уявлення про родину більше пов'язані з психологічними аспектами сімейних відносин, ніж з соціально-побутовими. Також тип гендерної ідентичності впливає на систему сімейних цінностей, розподіл ролей у сім'ї та психологічну готовність до шлюбу.

У сучасних умовах соціальних змін, прогресу та демократизації відносин, важливою стає проблема формування цінностей та уявлень про сім'ю в юнацькому віці. Цей період розвитку особистості характеризується необхідністю осмислення соціального та інтимного досвіду, отриманого в процесі взаємодії з навколишнім світом. Результати досліджень свідчать про недостатню готовність молоді до подружніх та батьківських обов'язків, що може призвести до численних конфліктів у майбутньому сімейному житті [4; 6; 10].

Підготовка до сімейного життя під час війни має свої особливості і вимагає уважного розгляду головних аспектів готовності молодої особистості для створення сім'ї в таких складних умовах.

Серед них:

- Психологічна стійкість: Наявність міцної психологічної стійкості важлива для роботи зі стресом, який супроводжується війною. Молоді люди повинні бути готові до різних стресових ситуацій, які можуть виникнути через загрозу життю, економічні нестабільності та інші аспекти війни.

- Фінансова стабільність: Здатність забезпечити матеріальні потреби сім'ї є ключовою, особливо в умовах військового конфлікту, коли економіка може бути піддана значним навантаженням. Молоді люди повинні мати стратегії фінансового планування та засоби забезпечення випадків економічних труднощів.

- Безпека: Забезпечення безпеки для себе і своєї майбутньої родини є важливим аспектом готовності до сімейного життя під час війни. Це може включати знання заходів безпеки, планування евакуації у разі потреби та здатність реагувати на небезпеку.

- Соціальна підтримка: Розуміння важливості соціальної мережі та підтримки від родини, друзів і спільноти в цей важкий час. Спільна підтримка може допомогти молодим людям подолати труднощі і зміцнити їхні стосунки.

- Готовність до відповідальності: Створення сім'ї під час війни вимагає готовності приймати відповідальність за себе і свою родину. Це означає готовність до вирішення проблем і вирішення складних ситуацій, які можуть виникнути в умовах конфлікту [6; 10].

3.3. Рекомендації щодо підвищення рівня готовності молоді до створення сім'ї

Для молоді, яка готується до створення сім'ї, особливо важливо мати певні навички та підтримку з боку родини. Ось кілька рекомендацій:

- Відкриті розмови з батьками та старшими: Спробуйте обговорити свої питання та страхи щодо сімейного життя з батьками або іншими дорослими особами, яким ви довіряєте. Вони можуть дати корисні поради та підтримку.

- Посилення навичок співпраці та комунікації: Навчіться слухати та висловлювати свої почуття та думки. Розвивайте навички співпраці та вирішення конфліктів, оскільки це допоможе вам у майбутньому створенні здорових відносин у сім'ї.

- Участь у сімейних обов'язках та традиціях: участь у сімейних обов'язках та традиціях, допоможе зрозуміти, як функціонує сімейне життя. Це допоможе навчитися взаємодіяти з різними людьми та вирішувати побутові питання.

- Розвиток навичок самостійності та відповідальності: Вміння доглядати за собою та приймати власні рішення допоможе приготуватися до майбутніх сімейних обов'язків.

- Участь у програмах підготовки до шлюбу та сімейного життя: участь у спеціальних програмах або тренінгах, надає інформацію та практичні навички щодо створення та підтримки здорових сімейних відносин.

Ці рекомендації спрямовані на підготовку молоді до створення стійкої та здорової сім'ї, яка базується на взаємному розумінні, підтримці та взаємному повагу.

РОЗДІЛ 4
ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСДЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОЇ СІМ’Ї

4.1. Поняття про сімейні сварки та конфлікти, їх різновиди

Сучасна молода сім'я може зіштовхуватися з різними психологічними проблемами, зокрема:

1. Стрес і перевантаження: Молоді сім'ї часто стикаються з великим навантаженням, пов'язаним з роботою, фінансами, вихованням дітей та побутовими обов'язками, що може викликати стрес і перевантаження.

2. Конфлікти із партнером: Неузгодженість у цінностях, очікуваннях та способах взаємодії можуть призводити до конфліктів між партнерами, особливо на початковому етапі створення сім'ї.

3. Навчання ролей батьківства: Батьки в молодих сім'ях можуть стикатися з викликами навчання ролей батьківства, включаючи управління стресом, виховання дітей та збереження емоційного здоров'я.

4. Фінансові труднощі: Фінансові проблеми, такі як кредити, кредитні зобов'язання та витрати на житло та дитячий догляд, можуть створювати додатковий стрес для молодих сімей.

5. Сексуальні та інтимні проблеми: Зміни в сексуальному житті, включаючи зменшену бажаність або проблеми з інтимністю, також можуть бути проблемами для молодих сімей.

6. Самоідентифікація та особистісний розвиток: Молоді дорослі можуть також стикатися з питаннями самоідентифікації та особистісного розвитку, коли вони вирішують, як вони бажають бачити себе як індивідуали та члени сім'ї [7; 16; 17].

Ці проблеми можуть виникати у будь-якій молодій сім'ї, і їх вирішення часто вимагає ресурсів, таких як спілкування, підтримка спеціалістів та розвиток стратегій впорядкування.

Зіткнення інтересів є неминучим явленням при тривалій взаємодії між партнерами. Упродовж сімейного життя, не можливо обійтися від ситуацій, які породжують сварки та конфлікти. Конструктивне вирішення цих конфліктів служитиме згуртованості членів родини та буде підвищувати рівень їх психологічної та соціальної культури. Незначні протистояння між партнерами можуть переростати у сімейні сварки.

Ознаки сімейної сварки:

- розбіжність та зіткнення інтересів між партнерами;
- легкий емоційний занепад(тривога, гнів);
- усунення сварки шляхом компромісу чи узгодження інтересів [7; 16; 17].

Під час сварки відбувається словесне та емоційне вираження невдоволення чимось або незгоди з чимось та разом з цим відбувається пошук вирішення та усунення проблеми, тож можемо зазначити, що в більшості випадків сімейні сварки мають позитивні наслідки для їх учасників. Якщо ж під час сварки суперечність між членами родини не усувається, то сварка може переростати в конфлікт.

Ознаки сімейного конфлікту:

- різкий характер протистояння позицій і дій членів родини;
- значний емоційний занепад(образа, обурення, страх);
- усунення конфлікту потребує опануванню себе, як учасника конфлікту;
- при регулярному повторі конфліктів можлива їх трансформація у конфліктні взаємини [7; 16; 17].

Між сімейною сваркою та конфліктом умовно тонка межа, але саме конфлікт несе більшої шкоди родинній атмосфері та руйнують гармонію відносин, особливо якщо мають хронічний характер.

Сімейні конфлікти мають типову:

- учасники;
- привід і причина;
- дії;
- наслідки [7; 16; 17].

Та розподіляються на:

1. Конструктивний конфлікт – з’ясування проблем шляхом усунення негативних емоцій та здобуття взаєморозуміння, та як наслідок прощення.

2. Деструктивний Конфлікт – руйнація довіри, та пригнічення самоповаги, як наслідок погіршення взаємин та відчуження.

3. Відкритий сімейний конфлікт характеризується словесними образами, претензіями та докорами, демонстративними діями та проявами неповаги. Найбільш небезпечним серед конфліктів є латентний (прихований) сімейний конфлікт. Характерними ознаками такого конфлікту є:

- демонстративне мовчання
- холодність
- ігнорування партнера

Таким чином, для родини дійсно найбільшу небезпеку становлять латентні конфлікти хронічного характеру, так як стосунки в яких проблеми та обговорюються та не усуваються тривалий час, по суті є деструктивними.

Американський психолог Джон Готтман створив теорію подружнього балансу на основі вивчення подружньої взаємодії, перебігу та вирішенню конфліктів. Він виокремив п’ять груп подружніх пар:

- імпульсивні пари (суперечки тривають активно, таким парам характерна емоційна насиченість, як позитивна, так і негативна);
- пари що самостверджуються (конфлікти перетворюють в дискусії, під час яких шукають вирішення конфлікту шляхом компромісу та виявляють взаємну повагу та підтримку у пошуках згоди);

- пари, які уникають конфліктів (партнери зосереджують увагу на спільних або схожих позиціях, з метою уникнення конфліктів шляхом ігнорування проблем);
- вороже налаштовані один до одного пари (характерно виражена агресія по відношенню одного до одного, активна сварка із звинуваченнями, також властиве прикрашення та приписування неіснуючих намірів, думок, почуттів та вчинків одне одному);
- вороже відсторонені один від одного пари (спілкування на емоційно нейтральному рівні, під час виникнення конфлікту, один з партнерів може морально нападати, в той час як інший партнер буде захищатися та відсторонюватися) [7; 16; 17].

Всі сварки та конфлікти залишають неприємний душевний осад та супроводжуються переживанням негативних емоцій, але й повна їх відсутність є ознакою родинної кризи. Як і відсутність конфліктів, так і їх хронічне повторювання свідчать про сімейну кризи, а також перехід родини до категорії конфліктної.

Існують певні типи, які класифікуються ступенем шкоди, що завдається родині через конфлікти:

1) проблемна – епізодичні деструктивні конфлікти, проблемні стосунки;
2) невротична – системні деструктивні конфлікти, складні стосунки;
3) кризова – хронічні деструктивні конфлікти, загроза руйнації взаємин [7; 16; 17].

Конфлікт в сім’ї зазвичай формується на основі незадоволених потреб чи несумісних ролей одного чи кількох її членів. Залежно від учасників конфлікту, його розрізняють на наступні типи:

- між чоловіком і дружиною;
- між батьками та дітьми;
- між подружжям та їх батьками;
- між бабусями/дідусями та внуками.

У сучасних родинах, де партнерами є молоді люди, що вступили до шлюбу – найбільш розповсюдженими є подружні конфлікти, а найменш – між бабусями/дідусями та їх внуками. Для подружніх конфліктів чинником виникнення стають такі проблемні аспекти:

- суперечності у розподілі родинної влади;
- незадоволення потреби у позитивних емоціях (байдужість до партнера, відсутність турботи стосовно одного партнера з боку іншого);
- неповага та приниження почуття гідності шлюбного партнера;
- сексуальна несумісність;
- дискримінація у веденні домашнього господарства, фінансова частина (витрата грошей);
- розбіжність у принципах виховання дітей, міжродинній комунікації;
- суперечності у способах проведення дозвілля, хобі [7; 16; 17].

Американський психолог У. Харлі вважає подружню несумісність – найбільш розповсюдженою причиною конфліктів між чоловіком і дружиною, що виникає у випадку незадоволення базових потреб подружжя. Очікування від шлюбу та потреби чоловіка та жінки суттєво відрізняються, тому подружня сумісність виникає поступово. На початкових етапах шлюбного життя молодята часто самі провокують конфлікти, якщо не знають чи не визнають потреб один одного.

Базові подружні потреби за Харлі

Зміст потреби дружини:

- ніжність;
- можливість відверто поспілкуватися;
- вірність, чесність і відкритість чоловіка;
- фінансова підтримка;
- відданість чоловіка родині.

Зміст потреби чоловіка:

- сексуальне задоволення;

- супровід дружини під час відпочинку;
- привабливість жінки (тіла і розуму);
- забезпечення домашнього затишку;
- постійне захоплення дружини чоловіком [7; 16; 17].

Батьківсько-дитячі конфлікти розгортаються у родинах найчастіше у той момент, коли діти досягають певного віку (молодші школярі, підлітки) і здатні висловити свою незгоду та протистояти вимогам батьків.

Типовими причинами конфліктів батьків і дітей є:

- неврахування батьками потреб і бажань дітей;
- незадоволення потреби у позитивних емоціях (байдужість, відсутність турботи);
- неповага та приниження почуття гідності дітей;
- коаліція (об'єднання) дитини з одним із членів подружжя;
- неоднакове ставлення до дітей (реальне чи як вияв ревнощів дитини) [16; 17].

Молоді батьки особливо часто допускаються вище перелічених помилок, через неготовність до батьківства та недостатню обізнаність у темі виховання дітей.

Наступним найбільш поширеним типом конфліктів серед подружжя молодого віку є конфлікт між подружжям та їх батьками, де проблемною зоною виступає неприйняття нового члена родини – невістки чи зятя. Згодом цей конфлікт може породити нездоровий союз дитини з одним із членів подружжя (наприклад, мати і донька проти зятя або син та мати проти невістки), наслідком таких коаліцій дуже часто стає – розлучення. Спільне проживання молодого подружжя з батьками також, в більшості випадках, має негативний вплив так як може супроводжуватись гіперопікою та втручанням у родинні справи доньки чи сина з боку їх батьків. Також великий вплив мають побутово-економічні аспекти та їх суперечності («дві господині на кухні – свекруха і невістка»). Розповсюдженою є ситуація, коли молода подружня пара

перекладає свої родинні обов’язки на своїх батьків, тим самим викликаючи опір та як наслідок породжують конфлікт. Також можуть виникати протистояння щодо розбіжності у вихованні дітей/онуків, батьки апелюють тим, що мають більше досвіду та тим, що подружжя складається з партнерів молодого віку.

Воєнний конфлікт, на жаль, часто призводить до напруженості у сімейних відносинах. Це може бути спричинене різними чинниками, включаючи стрес, фінансові труднощі, розриви в комунікації, психологічний вплив війни та потребу у ресурсах.

Перше, що виникає у військових умовах – це стрес. Непокоєння за безпеку та стабільність може створити напруженість між партнерами. Фінансові проблеми також стають більш актуальними, оскільки війна часто призводить до втрати робочих місць та зниження економічної стабільності. Розриви в комунікації можуть виникнути через віддаленість, коли один з партнерів перебуває у зоні бойових дій, або закордоном. Це може призвести до відчуття розділення та непорозуміння. Психологічний вплив війни на людей дійсно великий, стрес, тривога та травми можуть погіршити психічний стан, що впливає на відносини в сім'ї. Нарешті, конфлікти можуть виникати через потребу в ресурсах, коли їх обмеженість призводить до боротьби за них серед членів родини.

Усі ці фактори можуть зробити сімейне життя в складних умовах воєнного конфлікту дуже важким.

4.2. Основні фактори, що руйнують шлюбно-сімейні взаємини

У сучасній сім’ї психологічне розлучення спричиняє не тільки розпад шлюбних відносин, а й дестабілізація всього життєвого устрою.

Основні причини зростання розлучень бувають такі:

– зміна функцій та ролей в сім’ї, а саме господарської (економічної) сторони. (Наприклад жінка може заробляти більше, ніж чоловік, і тим самим стає більш незалежною від чоловіка);

– успішність у боротьбі за рівноправність партнерів, проявлення так званого фемінізму;

– відсутність негативних стереотипів у розлучених партнерів;

– звільнення від класових, релігійних і національних забобонів;

– зміна темпу та стилю життя в сучасному розвиненому суспільстві;

– диференційованість(індивідуалізація) життєвого циклу;

– зростання тривалості життя;

– посилення міграційних процесів [16; 17].

Ще однією з причин є – зниження впливу батьків на вибір партнера, в наслідок чого зростання кількості «ранніх», поспішних шлюбів. Окрім впливу напруженості та тривожності в стосунках у кризові періоди , причинами розлучення також можуть бути прямі та непрямі проблеми, які на перший погляд ніяк не стосуються розпаду сім'ї. У наукових дослідженнях шлюбно-сімейних взаємин виокремлюють певні чинники, що збільшують вірогідність розпаду шлюбно-сімейних відносин, серед них:

– стосунки конфліктного характеру або розлучення батьків одного з партнерів;

– сумісне проживання з батьками одного з подружжя на їхній житловій площі;

– пізній або ранній вік вступу до шлюбу;

– деідеалізація партнера;

– висока конфліктність притаманна одному з партнерів або обом;

– нерівність соціального статусу подружжя та рівеня освіти;

– професійна зайнятість жінки, або професійна зайнятість сім'ї в цілому («бі-кар'єрна» сім'я);

– відносини на відстані або вимушене роздільне мешкання подружжя (відрядження, роз'їзди, «дистантна» сім'я);

– зради, сексуальна незадоволеність у шлюбі;

– відсутність довіри в сімейних стосунках;

– безплідність одного з подружжя, неможливість мати дітей;

– дошлюбна вагітність (так звані «стимульні » шлюби);

– народження дитини в перші 1–2 роки шлюбу;

– уживання алкоголю й наркотиків [16; 17].

Безкризовий розвиток сім’ї є неможливим, проте не всі причини призводять до її руйнування.

До негативних чинників, які можуть зруйнувати шлюб, відносять:

1. Перевантаження й фізичне виснаження. Є небезпечним особливо для молодих подружніх пар, які тільки почали свій професійний ріст. Небезпека криється у складності братися за все та одразу.(водночас вчитися, працювати повний робочий день, займатися бізнесом, няньчити дітей, особливо якщо їх декілька, та виконувати інші побутові речі)Багато хто з молоді якраз веде такий спосіб життя, довготривалість даного режиму призводять до повного виснаження та нестачі сил одного або обох партнерів, як наслідок така сім’я з великою ймовірністю може розпастися. Такі ж наслідки будуть в життєвому сценарії, де чоловік повністю поглинений в роботу, а жінка цілодобово сидить одна з дитиною. Це також може викликати відчуття самотності, а згодом і депресію у жінки, відчуття виснаженості у чоловіка та відчуження між партнерами.

2. Зловживання кредитом і сварки з приводу грошових витрат.

3. Егоїстичність. Люди поділяються на тих хто дають, та на тих хто беруть. Шлюб де кожен з партнерів готовий віддавати, та щось вкладати – із більшою вірогідністю буде щасливим. Шлюб де кожен, або один з партнерів налаштований тільки брати – малоймовірно приведе до гармонійних відносин між членами родини, так як егоїстичність та шлюб – це несумісні поняття.

4. Утручання батьків в життя своїх дітей. Деякі батьки не усвідомлюють, що їх діти це дорослі та самостійні люди, та починають втручатися у життя молодят, особливо якщо живуть поблизу.

5. Нереальні очікування. Дуже часто очікування від шлюбу та реальність дуже відрізняються, за цим слідує неминуче розчарування.

6. Пияцтво та наркотики. Є пагубними не тільки для шлюбних відносин, а й для життя людини в цілому.

7. Окремі феномени подружнього життя, здатні вплинути на перебіг подружніх взаємин (наприклад ревнощі, зрада, низька самооцінка тощо).

8. Порнографія, азартні ігри й інші пристрасті та залежності.

Під час війни шлюбно-сімейні відносини можуть стати особливо вразливими через різноманітні чинники,окрім зазначених вище, додається втрата близьких, яка може сильно підірвати стійкість сімейних зв'язків, спричиняючи глибоке емоційне переживання. І також нестабільність майбутнього та невизначеність – можуть створювати додатковий стрес і напругу, що поглиблює негативний вплив на шлюб та родину.

4.3. Кризи молодої сім’ї та їх перебіг

Кризи в молодій сім'ї можуть значно впливати на готовність молоді до створення сім'ї, як і на їхні уявлення про сімейне життя. Ось деякі можливі впливи:

1. Стрес і невизначеність: Кризи можуть призводити до стресу та невизначеності у молодих партнерів, особливо якщо вони відчувають перевантаження або незрозумілість у стосунках. Це може зменшити їхню готовність до додаткових зобов'язань, таких як створення сім'ї.

2. Реалістичне сприйняття сімейного життя: Проходження кризових моментів може допомогти молоді більш реалістично уявити собі, як виглядає сімейне життя, та які виклики воно може приховувати. Це може змінити їхню готовність до створення сім'ї, оскільки вони можуть усвідомити, що це не завжди буде просто.

3. Зміна цінностей та пріоритетів: Пройшовши кризи, молоді партнери можуть переосмислити свої цінності та пріоритети. Це може призвести до перегляду їхніх планів стосовно створення сім'ї та бажаного життя.

4. Зміцнення відносин: Іноді кризові моменти можуть зміцнити відносини між молодими партнерами, змушуючи їх діяти як команда та допомагаючи їм пережити труднощі разом. Це може збільшити їхню готовність до подальшого етапу свого відношення, включаючи створення сім'ї [17; 18; 19].

Молода сім'я може зіткнутися з різними кризовими ситуаціями, які випливають із змін у їхньому житті, нових відповідальностей та викликів. Розглянемо типові кризові моментів у молодих сім'ях:

1. Криза адаптації: Це період, коли молоді подружжя намагаються злагодити свої відносини та звички після весільного періоду. Вони можуть виявити, що їх очікування та реальність відрізняються, що може викликати конфлікти та стрес.

2. Фінансова криза: Найчастіше це пов'язано з великими витратами на весілля, нове житло, дитячі потреби та інші фінансові зобов'язання, що можуть створити напруження в сім'ї, особливо якщо бюджет обмежений.

3. Криза батьківства: Поява дитини може викликати велику кількість змін у розподілі обов'язків, ролі батьків і звички спілкування між партнерами. Це може призвести до стресу та конфліктів.

4. Криза ідентичності: У молодих сім'ях може виникати криза ідентичності, коли партнери прагнуть з'ясувати, які цінності та цілі вони хочуть здійснювати як індивідуали та як сім'я.

5. Криза інтимності: Зміни в статусі сім'ї, нові відповідальності та стрес можуть впливати на інтимність між партнерами, що може викликати проблеми в сексуальних відносинах [17; 18; 19].

Ці кризи можуть бути викликані різними факторами і можуть вимагати часу, зусиль та співпраці для їх подолання. Важливо, щоб партнери були відкриті для спілкування, розуміння та підтримки один одного під час переживання кризових моментів.

Більшість сімей проходять певні стадії розвитку, які в допомагають набути нового досвіду в спілкуванні та взаємодії один з одним. У більшості випадків ці стадії мають закономірність та слідують одна за одною (залицяння,

заручини або спільне мешкання, шлюб, продуктивний період, що включає народження й виховання дітей, кар'єрний ріст або початок власної справи, середній вік, пенсія та онуки),проте кожна з них може розпочатися та закінчитися раптово або навпаки тривати довше ніж звичайно. Іноді сім'я може переживати декілька стадій водночас через їх змішення, а також ймовірне функціонування сімейних відносин і без деяких стадій. Поняття «життєвий цикл сім'ї» виник у 1948 р. Є. Дювалем і Р. Хіллом, вони розглядали його як періодичні зміни, які відбуваються в родині залежно від подружнього стажу. Основні ознаки розмежування етапів життєвого циклу сім'ї можна виокремити:

- наявність або відсутність дітей та їх вік;
- зміна місця дітей у сімейній структурі;
- завдання, які стоять перед сім'єю та відповідають певному періоду;
- типові проблеми розвитку родини;
- розвиток взаємин між подружжям;
- кризи сімейного життя;
- особистісний ріст кожного члена сімейної групи [17; 18; 19].

У разі переходу з одного етапу на інший, змінам піддаються структура сім'ї, ресурси та можливості, якість сімейних відносин, діапазон відповідальності, обов'язків, функції і завдання, що виконуються сім'єю на кожному з етапів життєвого циклу. Зміни, які відбуваються, відображаються на емоційному, психологічному самопочутті членів родини, атмосфері взаємин, та можуть переживатися членами сім'ї як важкі та стресові. Вони є нормативними та мають як негативний так і позитивний сенс, з одного боку, призводять до наростання конфлікту між партнерами, зниження задоволеності сімейним життям, ослаблення згуртованості сім'ї, з іншого – сприяють активізації дій та зусиль членів родини, які спрямовані на її збереження.

Кожна зі стадій, за умови вдалого її проходження, приносить партнерам певний досвід і мудрість, яким вони повинні поділитись у подальшому зі своїми дітьми й онуками. Ситуації що характеризуються періодом спаду в стосунках отримали назву кризових періодів у шлюбі. Не можна стовідсотково

стверджувати що причиною виникнення сімейної кризи є якась певна конфліктна ситуація або обставини, так як в основі сімейної кризи лежать певні закономірності розвитку родинних взаємин. У кризовій ситуації насамперед потрібно проявляти терпіння, уникати необачних рішень і вчинків. Виділяється кілька періодів спаду у взаєминах, вони можуть настати:

- у перші дні після одруження;
- через 2–3 місяці подружнього життя;
- через шість місяців; через рік;
- після народження першої дитини;
- на 3–5-му та 7– 8 роках спільного життя;
- через 12 років сімейного життя; через 20– 25 років [17; 18; 19].

Вищевказані періоди переживають не усі родини, тому можемо розглядати їх умовно. Зміни в родині чи в її структурі викликані природними подіями в житті родини, такі як, наприклад, шлюб, народження дитини, початок відвідуванні дитиною школи, хвороби одного з членів сім'ї, можуть породжувати проблемні ситуації, які вимагають прийняття подібних рішень та швидкого адаптування.

На думку відомого сімейного терапевта Вірджинії Сатир, сім'я в міру зростання кожного її члена, повинна пройти десять основних кризових етапів, вони можуть супроводжуватися підвищеною тривожністю та вимагають певного підготовчого періоду.

1. Зачаття, вагітність та народження первістка. З появою дітей відбувається зміна рольової структури сім'ї.

2. Початок освоєння дитиною людської мови, що вимагає серйозних зусиль із боку батьків.

3. Налагодження стосунків дитини із зовнішнім середовищем, найчастіше в школі, що передбачає, насамперед, необхідність адаптації дітей і батьків до ситуації, коли в сім'ю проникають елементи шкільного, «вуличного» світу.

4. Вступ дитини в підлітковий вік, труднощі віку, можливі конфлікти з батьками.

5. Дорослішання дитини, залишення родинного «гнізда» в пошуках самостійності, незалежності приймаються батьками іноді як період утрати (синдром «спорожнілого гнізда»).

6. Одруження дорослих дітей, входження в сім'ю нових членів (невістка, зять, онуки); проблеми у взаєминах із ними.

7. Настання клімаксу в житті дружини.

8. Зниження сексуальної активності в чоловіків.

9. Становлення батьків бабусями та дідусями.

10. Період занепаду: відхід із життя подружжя.

Успішність вирішення криз та переходу від одного життєвого циклу до іншого забезпечує ефективне функціонування сім'ї та її гармонійний розвиток.

4.4. Проблема впливу батьківської сім'ї на готовність молоді до подружнього життя

Психологічна готовність до вступу в шлюб і сімейне життя є складною проблемою, яка включає формування психологічної ідентичності особистості, її розвиток, а також усвідомлення ролей чоловіка та жінки і набуття стереотипів поведінки. Благополуччя сім'ї залежить від того, наскільки чоловік і дружина відповідають специфічним ролям, а також виконують свої функції батька та матері. Уявлення про себе як про представника певної статі, ідеї про сімейне життя, а також сприйняття цих ролей впливають на міжособистісні відносини в подружжі.

Формування позиції молоді щодо шлюбу і сімейного життя визначається такими факторами:

- Структура сімейного життя в родині, розподіл сімейних ролей і їх виконання.

- Характеристики особистості подружжя, такі як характер, цінності, смаки, звички, потреби і мотивація.

- Уявлення про ідеал дружини або чоловіка, очікування від шлюбу та вимоги до сімейного життя.

- Мотивація створення сім'ї.

Крім того, важливим в цьому процесі є приклад, що створюють батьки, та якість їх виховного впливу на дітей. Дослідження показують, що батьківська сім'я має першорядне значення у формуванні уявлень молоді про шлюб і сім'ю. Характеристики цієї сім'ї та її соціально-психологічні особливості впливають на уявлення про подружнє життя. Дослідниками виявлено, що позитивне ставлення молоді до шлюбу та сім'ї забезпечується наявністю повної родини з благополучним психологічним кліматом. У неповних сім'ях формування орієнтацій на шлюб та сім'ю стає складнішим через відсутність одного з батьків як об'єкта ідентифікації [17; 18; 19].

Згідно з теорією дублювання характеристик братів і сестер, людина, вступаючи у нові соціальні взаємини, намагається реалізувати свої відносини з братами і сестрами. Дослідження показують, що стабільні та успішні шлюби спостерігаються у випадках, коли стосунки між партнерами будуються враховуючи статеву належність. Подружні відносини можуть бути або повністю схожими (наприклад, чоловік має молодшу сестру або дружина є старшою за брата), або частково схожими (якщо обидва мають старших братів або сестер), або ж зовсім відмінними. У випадках, коли один з партнерів або обидва були старшими серед дітей у батьківській сім'ї, або коли вони мали лише братів або сестер, відзначається особлива динаміка. Однак діти, які не мали ні братів, ні сестер, та виростали в сім'ї з однією моделлю – батьківським шлюбом, відчувають вплив цієї моделі у подальшому формуванні своїх власних сімейних відносин [17; 18; 19].

Дослідження також вказують на такі моменти:

- Дитина вчиться ролі батька або матері відповідно до своєї статі, і ця роль залишається важливою у подальшому житті.

- Зразок батька або матері протилежної статі має значний вплив на вибір майбутнього партнера. Позитивне сприйняття цього зразка зазвичай веде до

гармонійних подружніх відносин, а негативне – до проблем у відносинах з подібним партнером.

- Модель батьківської сім'ї визначає загальну структуру та характер сімейних відносин, які формуються їхніми дітьми. У шлюбах, де партнери представляють різні моделі, часто спостерігається боротьба за владу. Ймовірність успішного союзу залежить від того, наскільки схожі ці моделі.

Дослідники виявили, що молоді пари, які позитивно оцінили шлюб своїх батьків, виявляють у своїх взаєминах більше толерантності, злагоди та розуміння. Таким чином, для шлюбних партнерів, сімейне життя яких склалося благополучно, батьки стали наочним прикладом того, як повинне будуватися спільне життя чоловіка й дружини. Вони доповнюють один одного та тим самим сприяють успішному вихованню. Спільні дії батьків є важливим передбаченням успішного формування особистості. Керуючись попереднім досвідом, цінностями, зразками поведінки у батьківській сім'ї, кожен з подружжя має власне уявлення про необхідну та бажану для себе рольову. Крім того, вони мають стійкі очікування щодо виконання тієї чи іншої ролі. Усі ці уявлення передаються від батьків до дітей, а потім засвоюються ними і передаються своїм дітям [17; 18; 19].

Безсумнівно сім’я є найважливішим фактором формування особливості, так як вона є джерелом соціалізації, та несе відповідальність за подальше життя своїх дітей. На кожному етапі вікового розвитку здійснюється підготовка молодого покоління до сімейного життя і це є невід’ємною складовою загальних проблем виховання. Упродовж всього життя діти беруть у батьків приклад ставлення до протилежної статі, засвоюють певні норми поведінки згідно з прикладу батьків та переймають знання про шлюб та його функціонування. З. Фрейд та А. Фрейд підкреслювали актуальність впливу батьківської сім’ї на шлюб дітей, та вважали, що наслідування, ідентифікація, які використовуються діти протягом усього розвитку, ведуть тільки до уподібнення своїм же батькам. Спілкування дітей з батьками є найважливішим аспектом, так як саме вони є найголовнішими вчителями в їх житті. Завдяки

властивості людської психіки – наслідування, відбувається засвоєння і відтворення статево-рольової моделі поведінки батьків, що активно проявляється у процесі емоційного контакту батьків з дітьми

Демчук О. виявила, що найбільш часто розлучаються ті подружжя, де кожен партнер був єдинородною дитиною у сім'ї. Вона помітила, що серед 100% таких шлюбів, 75% розлучились або подали на розлучення [8].

Е. Берн наголошує, що діти, які виростали без одного з батьків або у сім'ях, де батьки не виконували свої обов'язки належним чином, зазвичай мають проблеми з прийняттям рішень та виявленням кохання у дорослому віці. Особливо важко виховувати дітей тим, хто сам рос у неповній сім'ї або був сиротою у дитинстві, оскільки умови їхнього дитинства не дозволяли їм розвиватися належним чином.

ВИСНОВКИ

Вивчення психологічних особливостей готовності молоді до створення сім'ї має велике значення з кількох причин.

По-перше, сім'я є основним каменем будівництва суспільства, і успішне функціонування сімейних одиниць визначає загальний стан суспільства. Розуміння того, як психологічні аспекти впливають на готовність молоді до створення сім'ї, дозволить розробляти ефективні заходи підготовки молодих людей до сімейного життя, що відобразиться на стійкості та щасливому функціонуванні сімей.

По-друге, сімейне життя є складним і динамічним процесом, і здатність молодих людей до емоційного, соціального та психологічного адаптування в цьому середовищі є вирішальною для їхнього благополуччя. Вивчення психологічних аспектів готовності до створення сім'ї може сприяти розвитку навичок міжособистісного спілкування, вирішенню конфліктів та забезпеченню психологічної стійкості в сімейному середовищі.

Нарешті, розуміння психологічних аспектів готовності до створення сім'ї може допомогти відповісти на питання про те, які фактори сприяють або заважають формуванню стійких та задовільних сімейних відносин. Це може бути важливим для розробки програм психологічної підтримки сімей та стратегій превентивної роботи з молоддю.

Психологічна готовність молоді до створення сім'ї є процесом, що вимагає уваги та досліджень через його вплив на якість міжособистісних зв'язків та загальне благополуччя сімей. Вона визначається комплексом факторів, таких як емоційна стійкість, міжособистісні навички, моральні цінності та готовність до взаємодії. Розуміння цих аспектів дозволить психологам та вихователям розробляти ефективні програми підготовки молоді до сімейного життя.

Дослідження в цій області також відкривають можливості для розвитку інтервенційних стратегій та програм, спрямованих на підтримку молодих людей у процесі формування сімейних відносин. Це може включати консультативну підтримку, тренінги з розвитку міжособистісних навичок, а також психологічні курси, спрямовані на підвищення свідомості про сімейні цінності та роль.

Крім того, важливо враховувати роль культурних та соціальних контекстів у формуванні готовності молоді до створення сім'ї. Різноманітні культурні норми, цінності та традиції можуть впливати на індивідуальні уявлення про шлюб та сім'ю. Тому вивчення цих аспектів дозволить краще розуміти та підтримувати молодь у процесі формування стійких та задовільних сімейних відносин.

Одним з найважливіших факторів, що впливає на готовність молоді до створення сім'ї, є їхня емоційна стійкість та здатність до міжособистісного спілкування. Крім того, важливою є вміння піклуватися про іншу людину, співчувати і розуміти її емоційний світ. Висока етична та психологічна культура також грає важливу роль у формуванні готовності до створення сім'ї, адже це дозволяє особистості бути терпимою, великодушною та готовою до компромісів у відносинах. Також необхідно враховувати вплив культурних та соціальних контекстів на уявлення про сім'ю та шлюб, оскільки різноманітні культурні норми та традиції можуть визначати індивідуальне ставлення до цих понять.

У підсумку, подальше дослідження психологічних особливостей готовності молоді до створення сім'ї має важливе значення для розвитку ефективних програм та інтервенційних стратегій, спрямованих на підтримку та зміцнення міжособистісних відносин у молодіжному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баратинська, А., Пось, Л. Ступінь задоволеності шлюбом у осіб з різним рівнем адаптивної поведінки. *Молодий вчений*. 2022. №3 (103). С. 37-42.

2. Борщ К. К. Трансформація статусно-рольових характеристик сучасної сім'ї в Україні. Н*аукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили*. 2012. 2012. Т. 201, №189 С.81-84.

3. Василенко І.А. Особливості стосунків подружжя у сім'ях різного типу за задоволеністю шлюбом. *Психологія особистості*. 2021. Випуск 24. Т. 2. С. 20-24.

4. Галичанська А.О. Психологічний клімат молодої сім'ї. *Практична психологія*. 2009. № 2. С. 54-61.

5. Глазунов С. В. Сучасні чинники вибору шлюбної пари і деякі питання стабілізації подружніх стосунків. *Вісник Дніпропетровського державного університету*: Соціологія. Філософія. Політологія., 1999. № 4. С. 123-128.

6. Гончарук Т.О. Уявлення сучасної молодії про майбутню сім'ю. *Психологія та педагогіка*. 2014. № 4. С. 26-33.

7. Горецька О., Середюк Н. Психологія сім'ї. Бердянськ : Ткачук О.В., 2015. 216 с.

8. Демчук О. Сімейні цінності як парадигма інституту життєдіяльності. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1. С. 47-49.

9. Дідух М.Л. Основні чинники ефективності спілкування молодого подружжя. *Проблеми сучасної психології*. 2011. № 3. С. 125.

10. Долинська Л.В. Підготовка молоді до сімейного життя (соціальнопсихологічний тренінг). Київ: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова. К., 2002. 73 с.

11. Зозуль Т.В. Психологічні особливості розподілу сімейних ролей у подружніх парах із суттєвою різницею у віці. *Психологія і особистість*. 2017. № 1(9). С. 129–138.

12. Клапішевська С.А. Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми задоволеності шлюбом. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 17. С. 114–120.

13. Кляпець О. Я., Ларіна Т. О. Підготовка молоді до подружнього життя : Методичні рекомендації. К. : Міленіум, 2009. 104 с.

14. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2011. 208 с.

15. Костровець Л. Б. Значення молодих сімей у процесі формування повноцінного українського суспільства. *Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник*. Харківська національна академія міського господарс, 2012. (Экономические науки). С. 452–459.

16. Максимова Н.Ю. Сімейне консультування : навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 304 с.

17. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Ф 33 Психологія молодої сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.

18. Пірен М., Ясенова А. Молода сім'я в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми. *Український науковий журнал*. 2018. №4 URL: http://socialscience.com.ua/article/657

19. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.

20. Портяна О.В. Специфіка адаптації молодого подружжя під час кризових періодів. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2010. Т. 1. випуск 5. С. 298-312.

21. Радчук В. М. Механізми вибору шлюбного партнера. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 3. Вип. 2. С. 232–239.

22. Столярчук О. А. С Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.

23. Тюріна В. В. Чинники, що впливають на психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 1. Вип. 15. С. 258–265

24. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.

25. Шевчук Ю.С. Подружня сумісність сучасних сімейних пар: теоретичний аспект. *Психологія: реальність і перспективи*. 2013. Вип. 1. С. 128–131. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2013_1_48.

26. Bowen M. Family therapy in clinical practice. New-York : Aronson, 2008. 345 p.

27. Normal family processes / ed. Froma Walsh. 2nd ed. New-York: The Guilford Press, 2007. 483 p.

28. Rappoport R. Ideologies about Family Forms: Towards Diversity. *Changing Patterns of European Family Life*. London : Routledge, 2009. P. 15–40.

29. Rawicka, I. Cechy temperamentalne a satysfakcja ze związku. *Polskie Forum Psychologiczne*. 2017. № 22(4). 623-635.

30. Levinger G. A social psychological perspective on marital dissolution. Journal of Social Issues. 2016. № 32 (1). P. 21–47.